

REDESCOBRIR CARDONA:

El *Casino Unión Cardonense* o *Cardonina*, una obra desconeguda de Domènec Sugrañes (1916)

Andreu Galera i Pedrosa

Amb el següent article volem donar a conèixer l'edifici del casino *Unión Cardonense*, avui dia més conegut pel nom popular del Centro, situat en la plaça de la Fira, núm. 21. La construcció d'aquest casal d'esbarjo respon a la iniciativa de la societat homònima encapçalada per Manuel Sala Marés, Eligio Martínez García, Ramon Ferrer Oliva i Pere Riu Villaró a partir dels plànols signats entre 1915 i 1916 per l'arquitecte reusenc Domènec Sugrañes i Gras, un dels col·laboradors més propers d'Antoni Gaudí en l'obra de la Sagrada Família. Recuperem, així, la memòria històrica d'un dels primers projectes de Sugrañes, circumstància que ens permet cercar els lligams de la vila de Cardona amb l'arquitectura dels deixebles de Gaudí –tot just quan celebrem el cent cinquanta aniversari del naixement del genial arquitecte– encara que, en aquest cas, es tracti d'un edifici concebut ja dins els esquemes eclèctics del noucentisme català.

La Societat Casino *Unión Cardonense* era el resultat de l'escissió produïda en el si de l'anomenat *Casino Cardonense*, conegut també com *el Casino dels Senyors*, en funcionament des del 1870 amb seu social a l'antiga fàbrica de Josep Guitart, plaça del Vall, núm. 18. Aquest local era un més dels diversos casals d'esbarjo existents a la vila en funció de les afinitats polítiques dels seus in-

Imatge actual del casino *Unión Cardonense*, més conegut com el "Centro"

tegrants i entre els quals hem d'esmentar la *Sociedad Fomento Cardonense*, constituïda l'any 1896 en la casa núm. 1 del carrer Sant Miquel, on l'any 1899 ja s'havia adequat un cafè-teatre que al 1990 ja comptava amb 101 socis (i a on en el decurs de la dictadura de Primo de Rivera se situà la seu social de la *Unión Patriótica de Cardona*).

L'existència d'ambdós casals reflectia la llarga tradició associativa existent a la vila d'ençà la segona meitat del segle XIX com a conseqüència del creixement demogràfic i dinamisme econòmic experimentat aleshores, amb un seguit d'iniciatives culturals encapçalades pels hisendats, rendistes, industrials i d'altres elements propis de la burgesia local com ara l'obertura del museu de sal de mossèn Joan Riba (1840-1871); la fundació de societats agrícoles i societats corals com ara *l'Armonia* (1864); a més d'associacions culturals com el *Círculo Cardonense* (1870-1879) amb seu a la primera planta de la Casa de l'Abat (carrer Cambres, núm. 22), fusionat l'any 1879 amb el Cercle de la Joventut Catòlica de Cardona i reconvertit al 1909 en Patronat Obrer de Sant Josep, més coneguts per *Els Catòlics*.

Retornant a la *Unión Cardonense* i als integrants d'aquesta societat, hem d'assenyalar que Eligio Martínez García era advocat i notari aleshores en exercici a la vila amb notaria oberta al públic a la casa núm. 7 de la plaça de la Fira, el casal pairal dels barons d'Abellà, mentre que Pere Riu Villaró (n. Cardona 1877), àlies *Perrejan*, era comerciant el ram de la pastisseria amb casa i botiga a la casa número 2-3 de la plaça del Mercat. Per contra, Ramon Ferrer i Oliva (n. Oliu 1842) era el fill secundogènit dels cònjuges Pere Ferrer, àlies *Santjust*, i Maria Oliva, de la casa, mas i heretat de Sant Just, situada part al terme i parròquia de Sant Esteve d'Olius i part a Clariana (Solsonès). En la seva qualitat de cabaler d'aquesta casa pairal, Ramon va establir la seva residència a Cardona vers el 1885, quan el trobem solter amb l'ofici de fuster comprant la casa núm. 12 del carrer de Graells pel preu de 5.000

Una instantània de l'alcaldia de Manuel Sala: la celebració dels Jocs Florals de Cardona sota la presidència de Leonci Soler i March i la presència del diputat Farguell i del bisbe Vidal i Barraquer (Arxiu Històric de Cardona)

pta. La sort de Ramon, però, canvià al desembre de 1910, quan el seu germà major Domènec, l'hereu de Sant Just, que llavors residia solter en la ciutat de Solsona, va testar i el va designar hereu universal de tots els seus béns que incloïen el mas de Sant Just amb un valor de 25.410 pta. i el mas Torralta amb un valor de 9.950 pta. D'aquesta manera que, en morir Domènec, Ramon es va convertir en l'hereu de Sant Just, circumstància que va aprofitar per a canviar de residència des del carrer de Graells fins a un habitatge unifamiliar del carrer del Príncep (actual Avinguda del Rastrillo) núm. 4 i obtenir un important capital amb la venda de la cases i terres del seu heretatge a favor de Manuel Sala pel preu de 50.000 pta. de l'època.

En darrer terme, Manuel Sala i Marés (n. Cardona 1872-† 1936) –que pel que sembla va ser *l'anima mater* de la nova entitat d'esbarjo– era fill de Ramon Sala i Jubès (n. Cardona 1834-† 1890) i Concepció Marés i Pasqual, filla del Doctor en Farmàcia Manuel Marés, de Barcelona. Pare i fill eren descendents d'una nissaga d'apotecaris sorgida a mitjan del segle XVIII entorn la botiga i casa pairal

de la plaça del Mercat núm. 1. Va ser en aquesta casa on Manuel va néixer a les 9 hores del matí del 5 de juny de 1872. Tres anys després, al 1875, la seva mare Rosa moria de febres, circumstància que va dur al seu pare Ramon a esposar-se en segones noces amb Matilde Combellas (n. Cardona 1835-† 1910), filla per part de mare de Rosa Casas i Jordà (filla de Joan Casas, fabricant d'indianes de Barcelona), mentre que per part de pare ho era de Ramon Combellas i Merlí, Doctor en Medicina, cap d'una de les famílies més notables de la vila dels segles XVIII i XIX, els orígens de la qual es remunten a una nissaga d'assonadors esdevinguts en negociants i metges, a més de nebot del reputat Doctor Ramon Merli. Entre els anys 1883 i 1889, Manuel va cursar estudis elementals i de batxillerat a Barcelona, al Col·legi Carreras de Sant Gervasi. En el curs 1889-1890, coincidint amb la mort del seu pare Ramon, es va matricular a la Facultat de Ciències, continuant després els seus estudis a la de Farmàcia fins l'any 1897 per traslladar-se i matricular-se aquell mateix curs a la Universitat de Santiago. Finit el curs, el 25 de setembre de 1898, s'inscriví per a

Panoràmica de la Feixa dels Salats sota la muralla de la Fira amb el vall casal de l'Ajuntament a l'esquerra i la casa dels Franch encalada a la dreta, a. 1916 (Arxiu Històric de Cardona)

l'obtenció del Grau de Llicenciatura i amb data de l'11 d'octubre demostrava la seva suficiència. Finalment, el 28 d'octubre, a l'edat de 26 anys, el Ministeri de Foment li lliurava el títol de Llicenciat en Farmàcia. El 6 de juny de 1899, ja de retorn a Barcelona, Manuel es col·legiava amb el número 215 en el Col·legi Farmacèutic de la província. Així mateix, portà a terme un període de pràctiques a la farmàcia dels Bofill de Barcelona, parents de la seva madrastra Matilde. En els anys següents, un cop establert a Cardona, Manuel compaginà la seva activitat professional amb la pública dins els esquemes del conservadorisme polític de la Lliga Regionalista com a regidor primer i després com a alcalde de la vila entre 1914 i 1915. Com a tal, encapçalà les festes commemoratives dels dos-cents anys de la capitulació de Cardona al 1714, amb actes com ara la inauguració de la font monumental de la Fira de dalt costejada per la colònia cardonina a Barcelona i la cele-

bració dels corresponents Jocs Florals, que s'han d'emmarcar plenament dins els esquemes del catalanisme polític.

Sense que coneguem les veritables raons, tots quatre decidiren abandonar *el Casino dels Senyors* entorn el 1915, ja que amb data del 16 de desembre d'aquell any formalitzaven davant notaris la compra *pro indiviso* de la parcel·la on s'havia de bastir l'edifici del nou casino pel preu de 2.000 pta. La seva propietat pertanyia a Julià Corbella i Fernández i consistia en una peça de terra extramurs coneguda com *la Feixa dels Salats*, situada a la partida dels Collassos, amb una cabuda de 45 àrees, que confrontava a l'E amb terres dels Franch, al S i l'O amb el camí públic que menava a la sal i al N amb la muralla de la Fira.

En els dies següents, tots quatre socis sol·licitaven la corresponent llicència municipal per a iniciar les obres. Així, a la sessió del 31 de gener de dit any de 1916, el secretari

llegia la instància presentada *«acompanyada de un plano por duplicado solicitando el competente permiso para la construcción de un edificio que se destinara para casino y teatro emplazado en terrenos de su propiedad, empotrado a la muralla y a continuación de la Casa Consistorial y Plaza de la Constitución»*. En el debat posterior, del qual s'absentà Pere Riu, que aleshores era regidor, atès ser part interessada, l'Alcalde-President va manifestar *«que a su entender solo cabia la discusión de este permiso en lo referente a la parte tocante a la muralla»*, raó per la qual va cedir el torn de paraula als altres membres del Consistori. La paraula va ser pressa per el regidor Flotats va manifestar *«que a su entender no había de haver inconveniente alguno en que este edificio que se desea construir descanse encima de la muralla, puesto que una vez edificado seria más limpio el sitio y más estético que en la actualidad»*, proposta que va rebre el suport del regidor Sunyer. La

rèplica va venir donada pel regidor Flotats que observava com «*el único panorama visual que posee esta villa es el de la Plaza de la Constitución y una vez urbanizado este sitio resultaría ser privado de las vistas que en la actualidad posee*». Actitud contrària que va prosseguir el regidor Ustrell que es manifestava contrari a l'obra «*porque el Ayuntamiento queda privado de poder construir las Escuelas Nacionales al lado de la Casa Consistorial como algunas veces se ha tratado de este asunto*». En darrer terme i davant les postures enfrontades, el regidor Claret va proposar esperar a l'informe de la Comissió de Foment per a procedir a prendre la decisió final sobre la llicència d'obres.

El dia 7 de febrer es llegia l'informe de l'esmentada comissió segons el qual «*no encontrando obstáculo alguno a la construcción que solicitan, puede concederse, ya que los terrenos son de propiedad de los solicitantes y si bien piden se les conceda autorización para que con el consiguiente derribo de la muralla por cuenta de los solicitantes en toda la longitud del edificio que pretenden construir, puedan descansar y apoyarse los pisos y armaduras de las obras proyectadas sobre el muro que sirve de contención a los terrenos objeto de esta demanda, o sea la Plaza de la Constitución, a fin de que el nuevo local pueda emplazarse siguiendo la misma línea de la repetida muralla*», alhora que manifestaven la necessitat d'exigir «*a los solicitantes hagan solidario y por su cuenta de todos los gastos que ocasionen o pueden ocasionar en su día la conducción de aguas que discurren por la referida plaza en la parte llamada "bassa de la villa", "corral de bueyes" y "garita", que en dichos sitios hay los agujeros que dan salida a las referidas aguas*».

El projecte del nou edifici havia estat encarregat a l'arquitecte Domènec Sugrañes que, nascut a Reus l'any 1879, havia obtingut el títol a Barcelona el 1912. L'encàrrec d'aquesta obra al novell arquitecte s'ha de relacionar forçosament amb els seus lligams familiars amb Cardona i els

Vista de la Fira i del baluard de la seva muralla amb l'espai on s'havia d'aixecar el nou casino, a tocar de l'Ajuntament, a. 1916 (Arxiu Patrimonial Sala)

Franch, família local d'hisendats i juristes, arran el seu matrimoni amb Xàviera de Franch i Capdevila, la filla del Doctor en dret i advocat Francesc Xavier de Franch i Castell (n. Cardona 1852-†1937) i Concepció Capdevila i Castell. En aquest sentit, al 1911 un any abans de la seva graduació a l'Escola d'Arquitectura, Domènec i Xàviera van estar pares del seu únic fill, Ramon Sugrañes i de Franch (amb el temps prestigiós dirigent catòlic i professor de llengua i literatura hispàniques a la Universitat Catòlica de Friburga).

Amb data de l'1 de febrer de 1916, Manuel Sala i els seus tres consocis acordaven amb el contractista Josep Alsina i Costa la construcció del nou edifici segons el projecte de l'arquitecte Sugrañes que contemplava saló de ball, escenari de teatre i biblioteca, havent-se d'enllestir abans del mes d'agost. L'acord es regia pels següents pactes:

«1. Don Jose Alsina Costa se obliga a construir el edificio para casino y teatro que los otros citados contratantes tienen resulto levantar sobre los terrenos sitos al pie de la muralla de la plaza de la Constitución de esta villa contiguos a la Casa Consistorial.

2. El expresado edificio deberá construirse con arreglo a los planos que han sido presentados para su aprobación ante el Ayuntamiento de esta villa, con la modificación conveniente posteriormente relativa a la supresión de los tabiques que separan las dependencias de salón para baile, biblioteca y sala para tresillo y lo referente a la construcción del escenario del teatro a continuación de la línea de terminación del mismo que se marca en los planos en una longitud de cinco metros y medio.
3. La longitud total del edificio, comprendiendo el escenario del teatro, que quedara como cuerpo independiente del mismo, será de treinta y tres metros y medio, comprendido también el pabellón de la escalera para bajar al teatro, con un fondo de doce metros en la planta baja y de doce metros y medio des del primer techo.
4. El techo del teatro se construirá a sesenta centímetros de altura sobre el nivel de la plaza de la Constitución y el teatro tendrá una altura de nueve metros, con las diferencias que resulten del desnivel del piso. La altura de las habitaciones del piso primero, destinadas a café y demás dependencias del casino, será de cinco metros, a excepción del techo de la escalera para el te-

atro que se hará a una distancia de tres metros del suelo.

5. Las paredes se construirán de piedra y mortero, debiendo tener una anchura de sesenta centímetros hasta el nivel de la plaza a excepción de las paredes de la escalera que tendrán, así como las otras paredes a partir de dicho nivel, una anchura de cincuenta centímetros.
6. El techo para la platea del teatro se hará con bovedilla y bigas de madera a cielo raso.
7. Deberán tener las expresadas vigas las dimensiones necesarias para la resistencia de peso que se ha tenido en cuenta al hacer el grueso de la jacenas, o sea quinientos kilos por metro cuadrado.
8. Todas las paredes y tabiques quedaran revocadas y enlucidas por la parte exterior del edificio.
9. Los peldaños de la escalera para el teatro se construirán con lozetas encarnadas y las bóvedas de la propia escalera se harán a tres géneros de rasilla, puestas con yeso.
10. La platea y escenario, palcos, sala de bailar, biblioteca y sala de tresillo, llevaran pavimento de madera, y de mosaico todas las habitaciones.
11. El tejado se construirá con tejas del país, y si su importe no excediera de un cinco por ciento del de dichas tejas, se hará con uralita.
12. Las cuatro puertas de salida del teatro serán de las llamadas correderas y las ventanas del mismo teatro se cerraran con puertas de madera sin vidrios.
13. Las puertas de entrada al salón-café serán de hierro de plancha ondulada y las demás de madera, debiendo ser las de la fachada principal de las denominadas de quita y pon.
14. La galería de la fachada posterior se construirá con vigas de hierro y bóvedas, debiendo contruirse en uno de sus extremos los excusados y orinarios, en los que se pondrá un wáter y cinco hiladas de azulejos rajolas de Valencia.

15. La parte exterior de las paredes quedara revocada a piedra vista, menos la fachada principal que deberá quedar enlucida con estucado.

16. Los peldaños para la entrada al café y teatro, serán de granito y las vidrieras de las ventanas de la fachada principal serán fijas con cinco montantes de hierro figura T a la distancia de cincuenta centímetros, debiendo ser las dimensiones de los vidrios de cincuenta centímetros de ancho por cien de largo.

17. Todas las puertas del piso y ventanas marcadas en el plano correrán también a cargo del contratista, quedando también a su cargo el pago de las indemnizaciones que procedan por razón de accidentes de trabajo.

18. El contratista don Jose Alsina deberá hacer entrega de las obras completamente acabadas por todo el mes de agosto próximo.

19. Deberá también sufragar el contratista el importe de dieciseis palcos, conforme se indica en los planos.

20. El precio de las expresadas obras es la cantidad de veintiuna mil novecientas pesetas, que los propietarios se obligan a pagar a don Jose Olsina en cuatro plazos de cinco mil cuatrocientas setenta y cinco pesetas cada uno, debiendose pagar los tres

primeros plazos tan pronto como se acredite haber invertido en las obras el equivalente importe de cada uno; el plazo último deberá satisfacerse a los cinco meses desde la fecha de terminación de las obras.

21. Los propietarios satisfarán separadamente del expresado precio el importe de las cinco jacenas de hierro armado para el techo del teatro, hasta ser puestas al pie de las obras».

L'edifici va ser inaugurat el 13 d'agost de 1916, amb un cost total de l'obra de 31.194 pta., on s'inclouïen les 389,70 pta. satisfetes amb data del 9 de març de 1916 a l'arquitecte Sugrañes pel seu projecte, les 3.785,15 pta. pel preu de les jàsseres de ferro i les 237,35 pta. pel seu transport des de Barcelona, entre d'altres.

La inauguració del teatre va anar a càrrec de la companyia teatral d'Enric Borràs amb l'obra d'Àngel Guimerà *Terra Baixa* i els actors Joan Santacana, Assumpció Casals i Josepa Fornés. Les actuacions van ser contractades pel termini de cinc dies sota el preu total de 2.000 pta., en el decurs de les quals va tenir lloc un embolic que va originar el mal nom amb que l'edifici i societat van ser coneguts després. Segons sembla, un grup de solsonins assistí a la representació inaugural del dia 13 d'agost

Imatge del nou edifici, 1916-1917 (Arxiu Històric de Cardona)

Instantània de la festa dels Elois, el sant patró de traginers i ferrers, a la Fira, amb el casino i l'Ajuntament al seu darrera (Arxiu Històric de Cardona)

de 1916. En acabar la representació, els solsonins sol·licitaren a la societat que deixessin representar l'obra un dia a Solsona, sempre i quan el preu a pagar fos raonable. La quantitat demanada van ser les mateixes 2.000 pta. que costaven els cinc dies de la companyia, amb les quals la societat volia fer netes les despeses i destinar tots els ingressos a l'adquisició de les cadires del cafè. Sense que coneguessin aquesta intenció, els solsonins acceptaren el preu sol·licitat a l'instant. Al poc temps, un mosso que servia a la farmàcia situada en els baixos de la casa Joanàs de la Fira, el qual festejava amb una filla de Solsona, va donar l'avís a la gent d'aquesta ciutat del negoci fet a costa seu pels membres de la societat, a la qual cosa un d'ells va respondre indignat: "*Iels mossegues;*". De llavors ençà, edifici i Junta van ser coneguts amb el mal nom dels Mossegues.

Mesos després, amb data del 4 d'abril de 1917, Manuel Sala i els seus tres consocis cedien l'edifici, inclòs el teatre, en arrendament a la

Casino "Unión Cardonense"

a càrrec de JOAN VERDAGUER

Esmerat servei en tota classe de Licors de Marca

Especialitat en Refrescs

Nota. - Durant els dies de la Festa Major, GRANS FESTEIGS a l'elegant Teatre de la Societat

Anunci del casino al programa de Festa Major de l'any 1927 (Arxiu Històric de Cardona)

Societat *Casino Unión Cardonense*, encapçalada aleshores per les persones de Julió Martínez, Rafael Reigt Villaró i Mateu Palol, per un termini de vint anys que començava amb efectes retroactius a partir de l'1 del prop passat mes de setembre de 1916. Com a lloguer de l'arrendament havien de pagar un lloguer de 1.800 pta. anuals a repartir proporcionalment entre els quatre propietaris. En aquest sentit, cal observar que amb data del 14 de març de 1918,

Eligi Martínez es va vendre la seva part a favor de Manuel Sala, que d'aquesta manera es feia amb la propietat de 2/4 parts de l'edifici i terrenys.

A més de saló-teatre, l'edifici exercí també des de 1917 com a cinema sota el nom de Cinema Unión o *Calin*, renom que tenien els germans Joan i Pere Silvestre que eren els empresaris arrendataris. En aquest sentit, el 7 de febrer de 1917, Rafael Reigt, com a Vice-president de la Societat, signava rebut a favor de Manuel Sala per les 100 pta. que havia aportat per a l'adquisició de la màquina de cinema.

Val a dir que les projeccions del Cinema Unió o Calin venien precedides per les sales: *la Sala Nova* (actual Caixa de Pensions, carrer Major, núm. 35-37, abans de l'any 1908), La Marieta Parentona (en aquesta casa situada davant el Portalet, l'any 1908), *Cinematógrafo Cardonense* (en l'antic teatre-casino dels Subirà on es trobava la seu social del Fomento Cardonense, carrer de Sant Miquel, núm. 1, l'any 1908) i *els Catòlics* (a l'edifici de la nova col·legiata

intramurs de Sant Vicenç, reformat per aquesta finalitat pel Cercle Catòlic de Sant Josep, actual Teatre Municipal, Plaça del Vall, núm. 24, l'any 1912).

El contrapunt a la societat *Unión Cardonense* i el seu casino va ser la Casa del Poble, més coneguda com *Els Radicals*, societat propera al partit radical d'Alejandro Lerroux, que havia estat constituïda aquell mateix any 1916 amb finalitats polítiques, de música coral i d'esbarjo a partir dels diners obtinguts en un premi de loteria.

L'edifici bastit a partir del projecte de l'arquitecte Sugrañes mesurava en la planta baixa 35 m de llargària per 12 d'amplària amb una superfície de 420 m² i en el primer pis 30 per 12 amb una superfície de 360 m², constant d'una planta baixa destinada a teatre amb escenari i cos d'escala emplaçat a la part de llevant i una primera planta destinada a cafè. La façana principal de la Fira restava modulada a partir de cinc seccions, la intersecció de les quals es realitzava mitjançant la corresponent pilastra, amb els seus respectius finestrals rematats amb arcada, que en la secció central es convertien en dues grans portes d'accés. Per sobre seu, i en un segon nivell, es disposaven sengles medallons al·legòrics: un de central en relació a les arts (amb el cap d'una dona o musa emmarcada per una garlanda de llorer) i quatre de laterals en relació als esports (amb dues raquetes de tennis entrecruades), l'arquitectura (amb un compàs i un regle), la indústria (amb una xemeneia i una roda dentada) i l'agricultura (amb una falç, una garba i branques d'olivera). El coronament de cadascuna d'aquestes seccions es realitzava a partir d'una cornisa centrada per aquests medallons i simètrica als arcs dels finestrals, que en la seva part central restava rematada per un pinacle.

El conjunt no tenia aleshores la configuració actual en no existir l'amfiteatre: hi havia una platea amb llotges a cada banda i una grada de fusta al fons. L'accés es feia mitjançant una àmplia escala de cargol emplaçada al costat oposat a l'actual. La primera gran reforma consistí en

treure la grada, construint-se l'amfiteatre amb llotges a ambdós costats que arribaven a l'escenari. Anys després, les llotges foren suprimides del tot, engrandint-se l'amfiteatre i bastint-se un nou vestíbul d'entrada que anul·lava l'escala de cargol, a més de la construcció dels vestíbuls laterals. En darrer terme, l'any 1947-1948 el cos del teatre va ser anivellat respecte al del casino, alterant-se greument l'obra original creada per Domènec Sugrañes.

L'obra del nou casino, doncs, s'ha d'identificar com una obra primerenca d'aquests arquitecte reusenc que en els anys propers esdevindria un dels col·laboradors més propers d'en Gaudí en completar Bellesguard amb els bans de mosaic i fer l'aiguamans del vestíbul i la casa dels masovers (1917). Considerat juntament amb Jujol, de Paula Quintana, Bonet Garí i Puig Boada, un dels col·laboradors directes de Gaudí, les seves obres inicials reproduïen el vocabulari del seu mestre, com ara els bancs, xemeneies de trencadís i sostres de Salou que s'inspiraven en els models de Bellesguard, per després impregnarse de Noucentisme. Col·laborà amb Ignasi Mas Morell Raspall en el projecte de reforma i ampliació de la plaça de toros la Monumental de Barcelona (1916) i va fer la casa d'Ermengild Miralles al passeig de Manuel Girona en forma de barraca valenciana (1919) per succeir, en darrer terme, a Gaudí en les obres de la Sagrada Família (1926-1936), com a home de confiança i marmessor testamentari del genial arquitecte. L'incendi del temple al 1936 i els fets que se succeïren després, amb l'afusellament del rector Gil Parés, afectaren ànimicament a l'arquitecte Sugrañes que moria a Barcelona al 1938.

El llenguatge formal del nou edifici, tot i mantenir elements propis del modernisme, incorpora ja el clasicisme historicista propi de les incipients arquitectures eclèctiques que havien d'abocar en l'arquitectura noucentista dels decennis següents. Un estil que va tenir continuïtat a Cardona amb edificis com ara el grup escolar Escoles Escasany (1924-1925),

bastit segons projecte de l'arquitecte Lluís Planas i Calvet (n. Barcelona, 1879-†1954), autor entre d'altres obres a ressenyar de la Biblioteca Popular de Valls (1916-1918). O com ara el nou edifici de l'Ajuntament (1941-1944), bastit segons projecte d'Adolf Florensa i Ferrer (n. Lleida 1889-Barcelona 1969), autor que va projectar l'escola del Guinardó i la casa Cambó de Barcelona (1922). Edificis tots dos que com el casino *Unión Cardonense* son mereixedors d'un estudi propi, com a testimoniatge de l'arquitectura contemporània que s'aplega a la vila de Cardona.

FONS DOCUMENTALS

Arxiu Històric Cardona, f.1.1.1, sessions del 31 de gener i del 7 de febrer de 1916.
Arxiu Patrimonial Família Sala, volums 5, 6, 8, 12 i 15.

BIBLIOGRAFIA

- J. BASSEGODA I NONELL, «Domènec Sugrañes i Gras», *Gran Enciclopèdia Catalana*, 14, Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1980, p. 49.
- F. FORASTÉ I PUIG, «Història del Cine Unió», *Festa Major i Corre de Bou (Cardona del 23 d'Agost al 15 de setembre-91)*, Cardona, Ajuntament de Cardona, 1991, s. p.
- A. GONZÁLEZ, *Bous, toros i braus. Una tauromàquia catalana*, Tarragona, Ed. El Mèdol, 1996, p. 201-202.
- D. MARTÍNEZ I MUÑOZ, «El cinema a Cardona. Els inicis», *Butlletí del Patronat Municipal de Museus*, 9, Cardona, Patronat Municipal de Museus, 1993, p. 25-28.
- J. ROSELLÓ, «Centro recreativo «Els mossegues». El origen de este mote, es solsonés», *Cardona*, època I, núm. 21, Cardona, Fomento Cardonense, 20-IV-1968, p. 5.

Andreu Galera i Pedrosa

Doctor en Història